

GELİRİN FONKSİYONEL DAĞILIMI, 1963-1984

Doç. Dr. Süleyman ÖZMUCUR
Boğaziçi Üniversitesi
Ekonomi Bölümü

1. GİRİŞ :

Bu çalışmanın amacı 1963-1984 döneminde gelirin fonksiyonel dağılımını incelemek, eşitlikten uzak bir dağılımın muhtemel sonuçlarını ve nedenlerini tartışmaktır.

Milli gelir üretim, harcamalar ve gelir yolu olmak üzere üç yoldan hesaplanmaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) yakın zamana kadar milli gelirin ve gayrisafi milli hasılanın üretim ve harcamalar yolu ile yapılan tahminlerini vermekte idi. Ancak son yıllarda harcamalar yolu ile milli gelir rakamları DİE tarafından hesaplanmamakta, programlar için gerekli olan bu bilgiler ise Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yayınlanmaktadır. Gelir yolu ile yapılan tahminler kişisel gayretlerle ortaya çıktığından bir süreklilik arzetmemektedirler. Planlı dönemde gelirin dağılımının incelenebilmesi için gerekli olan sürekli bir serinin tahmini bu çalışmanın ortaya çıkmasının en önemli nedenidir.

İkinci bölümde milli gelirin gelir yolu ile yapılan tahminleri verilecektir. Üçüncü bölümde ise imalat sanayiindeki ücret ve kâr dağılımının gelişimi, nedenleri ve sonuçları üzerinde durulacaktır.

2. MİLLİ GELİRİN GELİR YOLU İLE HESAPLANMASI :

Milli gelirin tarım, tarım dışı maaş ve ücretler, ve diğer gelirler olarak ayrılması üzerine Bulutay-Ersel (1969), Bulutay-Ersel-Timur (1971), Ecevit-Özötün (1975), Özötün (1979), Korum (1969), Bulutay (1965), Özmucur (1976, 1980), Devlet Planlama Teşkilatı (1976, 1980), Devlet İstatistik Enstitüsü (1979, 1982), Boratav (1969) ve Beyarslan

(1982) tahminler vermektedirler. Ancak adı geçen çalışmaların bazıları anket sonuçlarına dayandığından sadece bir yıla ait rakamları, bazıları ise 1950-1965 gibi oldukça eski döneme ait bilgileri değerlendirmektedirler. 1980 sonrası önemli gelişmeleri inceleyen bir çalışmanın yokluğu bu makaleyi gerekli kılmaktadır.

Bu bölümde önce toplam faktör gelirlerinin hesaplanması, daha sonra ise tarım dışı maaş ve ücretlerin ve diğer gelirlerin (kâr, faiz, kira, temettü, müteşebbis geliri) tahmini yapılacaktır.

2.1. Faktör Gelirlerinin Hesaplanması :

Toplam faktör geliri üretici fiyatlarıyla gayrisafi yurt içi hasıladan net dolaylı vergilerin (dolaylı vergiler-subvansiyonlar) ve amortismanın (sabit sermaye tüketimi) düşülmesi ile elde edilir.

$$F_t = Y_t - V_t - A_t ,$$

F — toplam faktör geliri

Y — gayrisafi yurtiçi hasıla

V — net dolaylı vergüer

A — aşınma (amortisman)

Ancak faktör gelirleri ekonominin tamamı ve tarım sektörü için ayrı ayrı hesaplanmaktadır.

Gayrisafi yurtiçi hasıla ve net dolaylı vergiler DİE (1977, 1983, 1985)'den alınmıştır. DİE (1983) 1975-1983 dönemi için sabit sermaye tüketimi rakamlarını vermektedir. 1983 yılındaki aşınma/gsyih oranı kullanılarak 1984 yılı sabit sermaye tüketimi elde edilmiştir. 1968-1974 aşınma değerleri Özötün (1979) de verilmiştir. 1963-1967 aşınma rakamları ise Özötün (1979) da verilen 1968, 1969 ve 1970 aşınma oranlarının ortalaması olan 0.0555 kullanılarak hesaplanmıştır.

Tarım faktör gelirlerini hesaplamak için gerekli olan tarım katma değeri (üretici fiyatlarıyla) DİE (1977, 1983, 1985)den alınmıştır. Net dolaylı vergileri hesaplamak için üretici fiyatları ile tarım katma değerinden faktör fiyatlarıyla tarım katma değeri düşülmüştür. 1982 sonrası faktör faktör fiyatlarıyla tarım katma değeri TCMB (1984)de verilmiştir. 1963-1967 aşınma rakamları için Özötün (1979) 1968-1970 ortalaması,

(*) Yazar Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Bölümü öğretim üyesidir.

(**) Değerli görüşlerinden yararlandığım Erdoğan Özötün'e teşekkür ederim.

1977-1984 aşınma rakamları için Öztün (1979) 1973-1976 ortalaması kullanılmıştır. 1968-1976 tarım sektöründeki aşınma Öztün (1979) den alınmıştır.

Tarım ve toplam için hesaplanmış olan yurtiçi faktör gelirleri Tablo 1'de verilmiştir.

2.2. Tarım-dışı Maaş ve Ücret Tahmini :

Tarım dışı maaş ve ücretlerin tahmininde 1973 girdi/çıktı tablosundan, Sosyal Sigortalar Kurumu ücret istatistiklerinden gayrisafi milli hasıla rakamları arasında verilen devlet hizmetleri sektörü verilerinden ve imalat sanayi sayım ve anket sonuçlarından yararlanılmıştır.

1973 girdi/çıktı tablosuna göre maaş ve ücretler toplamı 82886 milyon Türk Lirasıdır. Bunun 4546 milyonu tarım sektöründeki maaş ve ücretleri, 31164 milyonu ise devlet hizmet üreticilerinin maaş ve ücretleridir. Dolayısı ile 47176 (82886-31164-4546) tarım ve devlet hizmetleri dışında kalan maaş ve ücretleri vermektedir.

1963-1984 dönemi maaş ve ücretlerin tahmini için iki yol kullanılmıştır:

i) Büyük imalat sanayiindeki ücretlerdeki büyüme hızları ve 1973 yılı için mevcut olan 47176 milyon TL kullanılarak diğer yıllara ait devlet hizmetleri ve tarım dışındaki maaş ve ücretler hesaplanmıştır.

$$M_t = 47176 \pi (1 + g_t), \text{ veya } t = 1974-1984$$

$$M_t = 47176 \pi (1 + g_t)^{-1} \quad t = 1963-192$$

M_t — t yılındaki maaş ve ücretler (devlet hizmetleri dışında kalan)

g_t — büyük imalat sanayiinde ücretler büyüme oranı

Burada zımnen yapılmış varsayım diğer kesimlerdeki büyüme hızının da büyük imalat sanayiindekilerle aynı olduğudur. Hemen belirtmek gerekir ki, ücret haddi değil ücretler toplamındaki büyüme oranları alınmıştır. Bunun nedeni genel ekonomik durumdaki değişmeye bağlı olarak meydana gelen değişimleri de dikkate alabilmektir. Ekonomi gelişirken organize ve marjinal kesimlerdeki işgücü talebi artacaktır. Organize kesimdeki ücret haddinin artması beklendiği halde, marjinal kesimdeki ortalama ücrette fazla bir değişme olmayacaktır. Buna bağlı olarak ekonominin toplamı için verilen ücret haddi fazla

artmamakla beraber, toplam ücrette önemli bir artış görebilmek mümkün olabilmektedir. Ekonomi durgunluğa girerken iki kesimde de işgücü talebinde azalma olacaktır. Ücret haddi marjinal kesimde olduğu gibi organize kesimde de aynı kalması beklenir. Ekonominin toplamına bakınca toplam ücretlerin düştüğü, ortalama ücret haddinin aynı kaldığı veya o oranda düşmediği gözlenebilir. Bu iki durum dikkate alındığında toplam ücretin, ücret haddinden daha gerçekçi sonuçlar vereceği rahatlıkla görülebilir.

ii) Sosyal Sigortalar Kurumu toplam ücretlerdeki büyüme hızları ve 1973 yılı için mevcut olan 47176 milyon TL kullanılarak diğer yıllara ait tarım dışı ve devlet hizmetleri dışında kalan maaş ve ücretler hesaplanmıştır. Yapılan varsayım SSK'na bağlı işçiler ile diğer işçilerin toplam ücretlerindeki artışların aynı olduğudur.

$$S_t = 47176 \pi \begin{matrix} 1984 \\ t=1974 \end{matrix} (1+h_t), \text{ veya } S_t = 47176 \pi \begin{matrix} 1963 \\ t=1972 \end{matrix} (1+h_t)^{-1}$$

S_t — t yılındaki maaş ve ücretler

h_t — SSK ücretleri büyüme oranı

Bu iki yolla hesaplanmış olan maaş ve ücretlerin basit ortalaması tarım dışı ve devlet hizmetleri dışı maaş ve ücretler serisini vermektedir. DİE (1963, 1983), SSK (1963, 1968, 1976, 1982, 1983, 1984)den alınan bu rakamlara DİE (1977, 1983, 1985)den alınan devlet hizmetleri sektörü rakamları ilave edilerek toplam maaş ve ücretler rakamlarına ulaşılmıştır. Devlet hizmetleri 1968-1976 rakamları Öztün (1979)dan alınmış, adı geçen yayında bu sektör için verilmiş olan aşınma oranlarının ortalaması 1963-1967 ve 1977-1984 dönemi verilerine uygulanarak Tablo 2'de verilen rakamlar elde edilmiştir.

$$T_t = K_t + (1/2) (M_t + S_t)$$

T — toplam maaş ve ücretler

K — devlet hizmetleri maaş ve ücretler

M — büyük imalat sanayii verilerine dayanarak yapılan tarım ve devlet hizmetleri dışı maaş ve ücretler

S — SSK verilerine dayanarak yapılan tarım ve devlet hizmetleri dışı maaş ve ücretler

Tablo 2'de verilen rakamlar ile Özötün (1979) tahminleri arasında bir yakınlık vardır. 1973 yılı dışında kalan sekiz yıldaki ortalama fark %2.4 olup, en büyük fark %3.83, en küçük fark ise %1.03'tür. Eğer SSK ve büyük imalat sanayii verilerine dayanarak yapılan tahminlerin ortalaması alınmayıp toplam maaş ve ücretler hesaplınsa idi Özötün (1979) ile olan ortalama mutlak yüzde farklar 4.05 ve 4.48 olacaktı. İki serinin ortalaması alınarak herhangi bir yıldaki aşırı büyümenin etkileri dengelenmiş olmaktadır. Tablo 3 Özötün (1979) ile karşılaştırmaları vermektedir.

Tablo 3 daha önce yapılmış olup 1963-1984 dönemine ait sürekli serileri kapsayan çalışmaların sonuçlarını özetlemektedir. Görüldüğü gibi Özötün (1979) ile bizim tahminler oldukça yakındır. Fark yüzdesi en düşük 0.58, en yüksek 3.89'dur. Ortalama mutlak yüzde fark ise 2.21 (1973 yılı analiz dışında tutulursa %2.41'dir):

$$OMYF = (1/n) \sum_{t=1}^n [(B_t - D_t) / D_t] 100$$

B — bizim tahmin

D — diğer tahmin

n — mukayese yapılan yıl sayısı

Korum (1969) ile üç ortak yıl vardır ve OMYF 5.39'dur. Ancak milli gelir rakamları arasındaki farktan dolayı bu karşılaştırma yanıltıcı olabilir. Korum (1969, ss. 208)dan elde edilen oranlar ve bizim Tablo 1'de verilen yurt içi faktör geliri kullanılarak düzeltilmiş tarım dışı maaş ve ücret rakamları elde edilir. 1963-1965 dönemi için bu rakamlar 12856.9, 14287.4, ve 15821.7'dir. Yapılan karşılaştırmada OMYF %5.0 olarak hesaplanır. DPT (1980) bizim ve Özötün (1979) tahminleri ile önemli farklar göstermektedir. OMYF 8.005'dir. Daha önemlisi farklarda belli bir eğilim vardır. 1968-1976 döneminde bizim rakamlar DPT (1980) tahminlerinin altında, 1977-1979 döneminde ise üstünde kalmaktadır. Yani bizim tahminlerin eğimi daha yüksektir. Bizim tahminlere göre tarım dışı maaş ve ücretlerin 1968-1979 döneminde artış hızı DPT (1980)de belirtilenden daha yüksektir. 1978-1979 yıllarındaki farklar DPT'nin geçici rakamlarla kullanmasından olabilir. Ayrıca tanım farkı da mevcuttur. 1977-1979 döneminde DPT (1980)de tarımın payı 23.7, 24.3, ve 20.7 olarak verilmektedir ve bunlar olduklarından çok düşüktürler. Bize göre bu paylar 29.1, 26.7, ve 24.3'dür. DPT (1980)de aşınma rakamları dikkate alınmamıştır. Ekonominin tamamı için aşınma oranı %5.55, tarım için %2.25, devlet hizmetleri için %3.28 olduğu dikkate

alınırsa DPT (1980)nin son yıllardaki (1978-1979) düşük ücret payları anlaşılabilir. Tarım dışı maaş ve ücret payları 1977 yılından beri düşmektedir, ancak bu düşüş 1980 yılında (1978 değil) çok önemli boyutlara ulaşmaktadır. Tablo 4 bunu göstermektedir.

1976-1979 döneminde tarım sektörü katma değerinin toplam yurt içi hasıla içindeki payları 29.98, 27.99, 25.65, ve 23.40'dır (DİE, 1983, ss. 432). Tarımdaki aşμμα payı, ekonominin diğer kesimlerinden daha düşük olduğu dikkate alınırsa DPT (1980)de verilen tarım payı rakamlarını kabullenmek güçleşmektedir. Yine gayrisafi milli hasıla rakamları içinde verilen devlet hizmetlerinin (maaş ve ücretleri) payları aynı yıllarda 11.09, 12.75, 11.18 ve 11.67. Yani belirgin bir düşme söz konusu değildir. 1980 yılında bu oran 9.25 olmaktadır. 1981 yılında 7.97'ye düşmekte, 1982'de ise 8.45'e çıkmaktadır. 1973 girdi/çıkıtı tablosuna göre devlet hizmetleri maaş ve ücretleri 31164, tarım dışı maaş ve ücretler ise 78340 (82886 — 4546)dür. Devlet hizmetlerinin tarım dışı maaş ve ücretler içindeki payı 39.78. Yaklaşık %40'ı oluşturan bir bileşkende %1.57 (12.75 — 11.18) düşme varken toplam maaş ve ücret payındaki %5.1'lik (34.0 — 28.9) düşmeyi açıklamak zordur. Bu diğer ücretlerde gayrisafi yurt içi hasılanın %7.45'i kadar bir düşme gerektirmektedir.

Payı gsyih'nın 21.25'i (34.0 — 12.75) olan bir bileşkenin gsyih'nın 7.45 kadar düşmesi için %35 (7.45/21.25) azalması gerekir ki bu en azından zordur. 1973 yılında imalat sanayiindeki maaş ve ücretler 20311 (payı %25.93). Bunun 14794.5'i büyük imalat sanayiine ait (DİE, 1983). Büyük imalat sanayii ücretlerindeki 1978 yılındaki büyüme hızı 62.87 dir. SSK ücretleri toplamı büyüme hızı aynı yılda 36.51. Aynı yılda gayrisafi yurt içi hasıla (faktör fiyatlarıyla) %49.48, tarım dışı gayri safi hasıla ise %53.44 artmaktadır. Devlet hizmetleri %31.16 artmaktadır. Bu bilgiler ışığı altında maaş ve ücret payının 1978 yılında %34.0'den 28.9'a düştüğünü kabullenmek zordur. Bunu aşağıdaki formül yardımı ile de görebiliriz:

$$\frac{T_t}{Y_t} = \frac{T_{t-1}}{Y_{t-1}} \frac{(1 + a_t)}{(1 + b_t)}$$

T — toplam maaş ve ücretler

Y — toplam gelir

a — maaş ve ücretlerdeki büyüme oranı

b — toplam gelirdeki büyüme oranı

Elimizdeki bilgileri kullanarak :

$$28.9 = \frac{(1 + a_t)}{(1 + 0.4948)}$$

Eşitliğin sağlanması için a (ücretlerdeki büyüme oranının) nm %27.06 olması gereklidir. Sigortasız işçiler dışındaki bütün bileşkenlerin ücret artış hızı bundan yüksektir, ve sigortasız kesimin aradaki açığı kapatması düşünülemez. T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurumu raporlarına göre 1977 yılında, çalışan sayısı 5575 bin, 1978 yılında ise 5712 bin, sigortalı sayıları ise 3428 bin ve 3474 bindir. Bunlara göre sigortasız olarak çalışanlar 2147000 ve 2238000 olarak hesaplanabilmektedir. 1977 yılından 1978 yılına sigortasız çalışan sayısı 91000 (%4.24) artmaktadır. Bu kesimdeki ücret haddi aynı kalsa bile toplam ücretler artacaktır.

1979'dan 1980 geçişte gözlenenler şunlardır. Gayrisafi yurtiçi hasıla (faktör fiyatlarıyla) yüzde 102.48, devlet hizmetleri yüzde 60.53, SSK ücretleri yüzde 48.89, büyük imalat sanayi ücretleri yüzde 81.68 artmıştır, sigortasız işçi sayısı ise 2.264.000'den 2.178.000'e düşmüştür. Yukarıda verilen formüle göre 1979'da 32.79 olan payın 1980 yılında yüzde 26.66 olması için maaş ve ücretlerin yüzde 64 artması gerekir ki rakamlar bunu doğrulamaktadır.

Ücretlerin toplam içindeki pay 1977 yılında düşmeye başlamış ve 1980 yılında çok önemli bir boyuta ulaşmıştır. DPT (1980) Tablo 4 den de rahatlıkla görüleceği gibi Özütün (1979) ile 1968-1976 döneminde aynı rakamları vermekte ve ücret payındaki önemli düşmenin 1978 yılında olduğunu ileri sürmektedir ki bunu kabul edebilmek oldukça zordur. Asıl problem tanım farkı ve yanlışlığından kaynaklanmaktadır. DPT (1980, ss. 30-31) ve gayrisafi yurt içi hasıla (faktör fiyatlarıyla) olarak verilen rakamlar aslında Özütün (1979, ss. 68-85) de verilen yurtiçi faktör gelirleridir. 1968-1976 dönemi için iki yayında aynı rakamlar görülmektedir. 197-1979 dönemi için DPT (1980, ss. 30-31) verilen rakamlar ile DİE (1983, ss. 432, 1981, ss. 401) tutmamaktadır. DPT rakamları 742.7 milyar, 1214.0, ve 2041.7, DİE rakamları ise 796.123, 1190.073, ve 2015.305 dir. 1968-1976 rakamları yurtiçi faktör gelirleri rakamları olup aşınma dikkate alınmıştır. 1977-1979 rakamları ise gayrisafi yurtiçi hasıla (faktör fiyatlarıyla) olup aşınma (amortismanı) içermezler. Dolayısı ile DPT ile DPT de verilen rakamların DİE'de verilen küçük olması gerekir ki tam tersi gözlenmektedir. DPT (1980) serisi tanım farkı içerdiğinden kendi içinde dahi tutarsızdır. Son üç yıla (1977-1979 ait rakamlar ise yanlıştır, nereden geldikleri pek belli

olmadıkları için de yanlışın nereden kaynaklandığını kestirmek zordur. Seri içinde aynı tanım kullanılırsa bizim Tablo 1'de verilen değerler elde edilir. Yani 1979 yılı rakamı 2041.7 değil 1894.7, 1978 yılı rakamı ise 1214.0 değil 1119.2 olmalıdır. 1979 yılında yüzde 7.76 lık bir fazlalık vardır. Tarım da ise faktör gelirinin yüzde 4'ü kadar bir azlık vardır. Dolayısı ile tarım-dışı gelir payında yüzde 2'ye varan fazlalık mevcuttur. 1978 yılında bu fazlalık yüzde 8.5, tarımda ise yüzde 2, dolayısı ile tarımdışı gelirden yüzde 10.5 olmaktadır. DPT (1980, ss. 30-31) de verilen 1977-1979 dönemi verileri yanlıştır ve hata yüzdesi zaman içinde artmaktadır. Bunun sonucu ileri sürülen savlar da yanlış olmaktadır.

Bizim rakamlarımız da tahminlere dayanmakta ve elbette ki hata ihtiva etmektedirler. Ancak bazı kesimlere ait rakamlarda hata payı yok denecek kadar azdır. Tarım geliri (toplam içindeki payı 1973 yılında 29.1), devlet hizmetleri (payı 12.5), imalat sanayinde ücretler (payı 8.2), konut ve izafi banka hizmetleri (payı 5.3) hemen hemen tam tahmin edilebilmektedirler. Bu sektörlerin toplam gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki paylarının toplamı yüzde 55 kadardır. Geri kalan yüzde 45 tahminlere dayanmaktadır. Ancak son yıllarda tarımın payının düşmüş olması tahmine dayanan kısmın payının, dolayısı ile hata yapma ihtimalinin artması sonucunu doğurabilir. 1968-1976 döneminde bizim tahminler ile Ecevit-Özötün (1975) ve Özötün (1979) tahminler arasındaki ortalama farkın yüzde 2.21 gibi küçük çıkması tahminlerimizin düvenirliğini destekler niteliktedir. Ancak 1968-1976 döneminden uzaklaştıkça hataların artma ihtimalinin yükselebileceğini unutmamak gerekir. Ancak kendi içinde tutarlı uzun bir serinin gerekliliğine olan inancımız hataları göze almamıza neden oldu ve en az hata ile tahminler yapmaya çalıştık. Dolaylı tahmin yapmamızın alternatif tahminlerden daha az hata içereceğini düşünmemizin nedenleri aşağıda verilmiştir :

a) Çalışan sayısı ile ilgili sorunlar :

Toplam maaş ve ücretlerin hesaplanması için sigortalı ve sigortasız çalışan sayıları, bu guruptakilerin ortalama ücretleri ve yılda ortalama çalışılan gün sayılarının bilinmesi gerekmektedir.

Çalışan sayısı ile ilgili olarak iki kaynak mevcuttur: Devlet Planlama Teşkilâtı tarafından hazırlanmış olan beş yıllık plân ve yıllık programlar ile Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayımlanmakta olan nüfus sayımı sonuçları. Nüfus sayımlarında iktisaden faal nüfus

işteki dağılımı (ücretli, işveren, kendi hesabına) verilmektedir. Özötün (1979) ikinci kaynağı kullanmış, ve iktisaden faal nüfusu ücretli ve diğerleri olarak ayırmıştır. Maaş ve ücret geliri elde edenlerin toplamı bulunduktan sonra Sosyal Sigortalar Kurumu'na bağlı işçiler sayısı bu toplamdan düşülerek sigortasız işçi sayısı da hesaplanmıştır. Toplam ücretlilerin sayım yılları dışındaki sayılarının logaritmik enterpolasyon ile tahminin getireceğinin yanında başka sorunlar da mevcuttur.

Elektrik, gaz ve su sektöründeki sigortalı sayısı bu sektördeki toplam ücretli sayısından fazla görünmektedir. DİE (1983, ss. 210)'a göre sigortalı sayısı 1975 yılında 75825, 1980 yılında 90700. Sayım sonuçlarına göre (DİE, 1983, ss. 54, ve DİE, 1984, ss. 116). 1975 yılındaki ücretli sayısı 20107, 1980 yılındaki ise 33105. Sigortalı sayısında sadece elektrik, havagazı ve buharla ısıtma kullanılırsa (su ve sıhhi tesisler hariç tutulursa) rakamlar 35067 ve 43442 olacaktır. Bu durumda bile sayım sonuçlarından daha büyük rakamlar çıkmaktadır. Özötün (1979), ss. 86) bu fazlalığı imalat sanayiinin 'bilinmeyenler' kategorisinden transferle kapatmıştır.

Toplam çalışan (ücretli) nüfus sayımlarına göre 1975 yılında 5386527, 1980'de ise 6162002'dir (DİE, 1984, ss. 124, DİE, 1983, ss. 54) Devlet Plânlama Teşkilâtı'na göre 547.9000 ve 57111000 dir (TCBYDK, 1982, ss. 20, 1977, ss. 22). 1980 yılında yüzde yedi kadar bir fark vardır. Kullanılacak rakama göre sonuç değişecektir. DPT rakamları sigortalı, sigortasız ayırımı yapmaktadır. SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve diğerleri kapsama giren sigortalılı rakamlar, ve bunlar dışında kalan sigortasız sayıları verilmektedir. Burada çift sayma sorunu mevcuttur. SSK kapsamında olup da devlet hizmetlerinde çalışanlar vardır. Devlet hizmetleri geliri millî gelir rakamlarından elde etmekteyiz. Ancak bunun dışında kalan maaş ve ücretlerin tesbiti için devlet hizmetlerinde olmayan ücretlilerin sayıma gerek vardır. Bu rakam ayrı olarak hesaplanırsa yukarıda belirtildiği gibi çift sayma ihtimali vardır, bunun boyutunu kestirmek zordur.

b) Ortalama ücret haddi ile ilgili sorunlar :

Çalışan sayılarının tam tesbit edildiği varsayılsa bile toplam ücretlerin belirlenmesi için sigortalı ve sigortasız kesim için ortalama ücret haddinin bilinmesi gerekir.

Sigortalıların ortalama ücretleri için belli başlı üç kaynak vardır. Sosyal Sigortalar Kurumu ortalama ücretleri ilk akla gelendir. Ancak

SSK istatistiklerinde verilenler ortalama çıplak ücretlerdir, yani ikramiye, prim ve tazminat gibi yan ödemeler kapsamamaktadır. Büyük imalat sanayi için maaş ve ücretin toplam ödemeler içindeki payını son yıllar için ve sayım yılları (1963, 1970, 1980) için bulmak mümkün olabilir. Örneğin 1982 yılı için maaş/toplam ödeme oranı yüzde 58.8 dir (DİE, 1984, ss. 30). DİE, «Ücret İstatistikleri Anketi Aralık Sonuçları 1979-1980» yayınına göre (DİE, 1982, ss. 60) Aralık 1980'de ücret/toplam ödeme oranı devlet sektöründe 48.5, özel sektörde 49.7 olarak hesaplanabilir. Elbette bu yayınlarda büyük kuruluşlar kapsamıştır ve yan ödeme oranları oldukça yüksektirler. Türkiye İşveren Sendikaları (TİSK) «İşgücü Maliyeti ve Çalışma İstatistikleri»ne göre toplam ödemeler içinde sosyal yardım payı 1980 yılında yüzde 33.8, 1983 yılında yüzde 27.5'dur (Törüner, 1985, ss. 203).

Ancak bu oranları ekonominin tamamı için kullanmak sakıncalıdır. Çünkü inşaat, ticaret, hizmetler gibi sektörler iyi organize olduklarından bu tip ödemeler kendilerine yapılmamaktadır. Diğer bir faktör SSK istatistiklerine diğer yönde bir hata katmaktadırlar. Sigortalı primlerinin oldukça yüksek olması inşaat, ticaret gibi sektörlerde ve küçük işletmelerde asgari ücretten kontrat yapılmasına, primin buna göre ödenmesine ve aradaki farkın açıktan verilmesi eğilimini doğurmaktadır. Bu SSK ortalama ücretlerini bazı sektörlerde olduğundan düşük görünmesi neden olmaktadır.

Ücretlerin oldukça düzenli biçimde elde edilebileceği diğer bir kaynak sanayi sayım ve anketleridir. Anketler 10 işçiden fazla işçi çalıştıran işyerlerini kapsamaktadır. Ücret rakamları bütün yan ödemeleri de kapsadığından daha yararlı olabilirler. Ancak burada başka bir sorun mevcuttur ve DİE dışında kimsenin yapabileceği bir şey yoktur. DİE sayım ve anket sonuçlarını (geçici) yayınladıktan sonra onlar üzerinde önemli boyutlara ulaşabilecek düzeltmeler yapmaktadır. Düzeltmenin boyutlarını görebilmek için 1970 sonuçlarına bakmak yeterlidir.

Devlet, özel ve toplam büyük imalat sanayi katma değerleri 15490 milyon 13052 milyon, 28542 milyon'dur (DİE, 1976, ss. 44, 47, 59). Küçük imalat sanayiini kapsayan toplam katma değer ise 32319 milyondur (DİE, 1976, ss. 1). Yani küçük imalat sanayi katma değeri 3777 milyondur. Özötün (1979, ss. 24). DİE'den elde ettiği düzeltilmiş verilerine göre, devlet, özel büyük, özel küçük, köy ve toplam imalat sanayi katma değerleri 9935, 11955, 5081, 239, ve 27211 milyondur. Aradaki farklar devlet sektörü için yüzde 55.9, özel büyük imalat sanayi için yüzde 9.17, özel küçük sanayi için yüzde 25.66, imalat sanayi toplam katma değeri için yüzde 18.77'dir. Bunlar çok önemli farklardır. Özel-

likle kamu sektöründe yüzde 50'ye varan farklar mevcuttur. Diğer yıllar için yapılan karşılaştırmalarda da benzer durumlar vardır. Bu hataları yapmamak için kesin sonuçları beklemek gerekir. Onlarda da çok önemli gecikmeler vardır. 1974 kesin sonuçları yeni yayınlanmıştır. 10 yıl gecikme günlük sorunlara cevap vermek isteyen araştırmacılar için çok uzun bir zamandır. Ücret rakamları elimizde olan geçici sonuçlar yayınlarında vardır. Ancak onların kullanılması da çok hatalı sonuçlar yaratabilir. Örneğin 1970 yılında kamu sektöründeki ödenen ücretler 3161 milyondur (DİE, 1976, ss. 44). Aynı yayındaki katma değer rakamı olan 15490 kullanılırsa ücret/katma değer oranı 20.41, Özötün (1979, ss. 24) de verilen katma değer rakamı kullanılırsa ücret/katma değer oranı 31.82 olacaktır. Ücret rakamlarının katma değer rakamları ile aynı oranda düzeltilip düzeltilmemesi farklı sonuçlar verecektir. Ne şekilde düzeltme yapılmasını yine DİE bilebilmektedir. Sonuç olarak elimizde düzeltilmiş anket sonuçları olmadan yapacağımız tahminler çok hatalı sonuçlar almamıza neden olabilirler. Bu nedenle bu anketlerden elde edilen ücret rakamlarındaki değişmelerin, veya büyüme oranlarının mutlak değerlere nazaran daha güvenilir biçimde kullanılabilceğini düşünmekteyiz. İmalat sanayii toplamı için ücretler 7989 milyon, katma değer ise 32319 milyondur (DİE, 1976, ss. 1). Ücret/katma değer oranı 24.79'dur. Özötün (1979, ss. 24, 79) ücretler 10629 ve toplam katma değer 27211 ve ücret/katma değer oranı 39.06 olarak hesaplanabilir.

Üçüncü kaynak DİE, ücret anketleridir. DİE (1982, ss. V) de belirtildiği gibi bu anketlerde «devlet sektöründe 20 ve daha fazla, özel sektörde ise 100 ve daha fazla personel çalıştıran yaklaşık 1600 işyeri» kapsamaktadır. Kapsamı dar olması kullanılmasını da sınırlı kılmaktadır. Biz mukayese amacı ile kullandık.

Sigortalı işçiler için ortalama ücretin belirlendiği varsayılsa bile sigortasız işçiler için de bu tesbitin yapılması gereklidir. Özötün (1979, ss. 65) balıkçılık, inşaat, hizmetler ve ulaştırma, depolama, haberleşme sektörünün özel kesimi için ortak bir varsayım yapmıştır. 1970 sanayi sayımındaki özel sektörde bir veya iki işçi çalıştıran ticaret ve imalat işyerlerindeki ortalama ücretin ilk işçiden fazla işçi çalıştıran kuruluşlardaki ortalama ücrete oranı olan 0.63'ü sigortasız işçi ücretinin sigortalı işçi ücretine olan oran olarak kabul etmiştir. 1980 yılı için benzer oranı hesaplamak için imalat sanayi anket sonuçlarından istifade edilebilir. Bir de iki işçi çalıştıran imalat sanayi işyerlerinde ortalama ücret 63623 (DİE, 1984a, ss. 8), ikiden fazla işçi çalıştıran özel sektör kuruluşlarında ortalama ücret 213818 (DİE, 1984, ss. 2, 3, DİE, 1984a, ss. 8). Yani sigortasız/sigortalı ücret oranı yüzde 30 ola-

rak görünmektedir. Eğer ticaret ve özel imalat sanayi birlikte değerlendirilirse bu oran yüzde 28 olmaktadır (DİE, 1984b, ss. 31). 1970 sayımındaki 0.63 ile 1980 sayımındaki 0.28 arasındaki tercih nasıl yapılacaktır? Eğilim dikkate alınarak ara yıllar için 0.63'den 0.28'e inen rakamlar mı kullanılacaktır?

Sigortasız/sigortalı işçi ücret oranı 1973 girdi/çıkıtı tablosu yardımı ile de bulunabilir. 1973 yılında tarım-dışı ve devlet hizmetleri dışı ücretler toplamı 47176 milyondur. SSK'na kayıtlı 1649079 işçi toplam 28817 milyon ücret almaktadırlar. DPT'na göre toplam çalışan 4920000, sigortalı olan 2539000 ve sigortasız olan 2381000. Sigortalılar için yıllık ortalama ücret 17475.4, sigortasızlar için 7710.6 (47176-28817)/2381). Sigortasız (sigortalı ücret oranı yüzde 44) olmaktadır. Bu oranın bu yolla hesaplanması uygun görünmemektedir. Zımnen yapılmış olan varsayım sigortalı ve sigortasızların çalıştıkları gün ve saatlerin aynı olduğudur. Toplam için yapılan bu hesap her sektör için ayrı ayrı yapıldığında inşaat için 57.18, ulaştırma, haberleşme için ise yüzde 136.86 olmaktadır. Yani sigortasızların ortalama ücreti sigortalılardankinden yüksek çıkmaktadır. Böyle bir tutarsızlığın çalışma saatlerindeki farktan kaynaklanabileceği düşünülebilir. Dolayısı ile her sektör için sigortalı, sigortasız işçi sayıları değil, bu işçilerin ne kadar gün veya saat çalıştıklarının da bilinmesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi yapılan bir varsayım ilave varsayımlara yol açmaktadır.

c) Çalışılan gün sayısı ile ilgili sorunlar :

Sigortalı işçiler ve büyük imalat sanayi işçileri için yılda çalışılan gün sayısını bulma olanağı vardır. Bu konuda imalat sanayi sayım ve üç aylık anket sonuçlarından, ücret istatistikleri anketlerinden ve SSK yayınlarından yararlanılabilir.

1979 sanayi sayımına göre (DİE, 1976, ss. 64, 74) büyük imalat sanayiinde, günde sekiz saat hesabı ile, kamu sektöründe çalışılan gün sayısı 236, özel sektördeki 246'dır. SSK (1980, ss. 39). Eylül 1980 prim ödenen gün sayıları kamu için 29.46, özel sektör için 27.36, ve toplam için 28.12'dir. Diğer aylarda da aynı durum olduğu varsayımı altında yılda ortalama çalışılan gün sayıları hesaplanabilir. Bunlar kamu için 353, özel sektör için 328'dir. SSK'nın bütün sektörleri kapsadığını unutmamak gerekir. Ücret anketleri sonucuna göre Aralık 1980'de çalışılan gün sayıları kamu için 26.37, özel için 28.06, toplam için 27.28 olarak hesaplanabilir (DİE, 1982, ss. 53). Yılda çalışılan günler 316, 337, ve 327 olarak görülebilir. İstifade edilebilecek bir diğer kaynak 'Dönemler İtibariyle İmalat Sanayi' başlıklı yayınlardır. DİE (1982a, ss.

19). 1980 yılı dördüncü üç aylık döneminde (Ekim, Kasım, Aralık) ortalama çalışılan gün kamu için 76.61, özel için 77.31 ve toplam için 77.03 olup yılda çalışılan gün sayıları 306, 309, ve 308 olarak hesaplanabilir. Görüldüğü gibi yaymlanan çalışılan gün sayıları arasında farklar mevcuttur. Ücret anketleri ve 'Dönemler İtibariyle...' yeni sayılırlar. 1963 yılına kadar geri giden sürekli seri SSK prim ödenen gün sayılarıdır. Prim ödenen günün çalışılan güne eşit olduğu varsayımı ile yılda çalışılan gün serisi elde edebilmek mümkündür.

Sigortasız işçiler için çalışılan günün sigortalı işçilerinkine eşit olduğu varsayımı yapılabilir. Ancak o zaman ücret hadleri ile ilgili bir varsayım gereklidir. Çünkü elde temel alınabilecek 1973 girdi/çıktı tablosundaki toplam ücretler rakamı vardır. Toplam ücretleri sigortalı ve sigortasız ayırımı yaparak hesaplamak istediğimiz de :

$$T_t = T_s + T_u = w_s g_s L_s + w_u g_u L_u$$

T — toplam ücretler, w — Ortalama ücret haddi
 g — yılda çalışılan gün, L — Çalışan sayısı
 s — sigortalılar için, u — sigortasızlar için
 t — toplam için

Ücret hadleri ve çalışılan günler ile ilgili olarak belirlenecek katsayılar :

$$\begin{aligned} w_u &= a w_s \\ g_u &= b g_s \end{aligned}$$

a ve b nin birden küçük olması beklenir.

Toplam ücretler aşağıdaki gibi yazılabilir :

$$T_t = w_s g_s L_s + ab w_s g_s L_u$$

Sigortasız çalışan sayısı toplam çalışandan sigortalı sayısı düşülerek elde edildiğine göre :

$$\begin{aligned} T_t &= w_s g_s L_s + ab w_s g_s (L_t - L_s) \\ &= w_s g_s L_s (1 - ab) + ab w_s g_s L_t \end{aligned}$$

Görüldüğü gibi tek denklem ve iki bilinmeyen (a ve b) vardır, ilave varsayım olmadan bu katsayılar belirlenemez. Yukarıdaki denklem a ve b cinsinden yazılırsa :

$$ab = \frac{T_t - w_s g_s L_s}{w_s g_s (L_t - L_s)}$$

Ücretlerin belirlenmesinde olduğu gibi 1973 girdi/çıkıtı tablosu, DPT sigortasız işçi sayıları da kullanılarak :

$$ab = \frac{(47176 - 28817) (1000000)}{(54.41) (321) (2381000)} = 0.4415$$

Çalışılan günün iki kesim için aynı olduğu varsayılırsa ($b=1$) ücret oranın 0.4415 olduğu görülebilir. Ücret oranlarının 0.63 olduğu varsayılırsa ($a=0.63$) , b 0.70 olarak hesaplanabilir. Yani sigortasızlar için yılda çalışılan gün 225'dir.

Hemen belirtmek gerekir ki SSK verileri bütün sektörleri kapsamaktadır. SSK'nın verdiği sigortalı sayısı 1649 bin, DPT'nin belirttiği 2539 bindir. SSK verileri içinde tarım ve devlet hizmetleri de vardır. 1973 girdi/çıkıtı tablosu için verdiğimiz rakam bu iki kesim dışındakileri kapsar. Dolayısı ile çift sayma sorunu mevcuttur. Ancak buradaki amaç yapılacak varsayımların getirecekleri sorunları incelemek olduğundan bu sorunun üzerine gidilmemiştir. Aynı yaklaşım bir önceki bölümde ücret hadlerini tesbitinde de gözlenmektedir.

2.3. Diğer Faktör Gelirlerinin Tahmini :

Tarım ve tarım-dışı maaş ve ücretler dışında kalan gelirler (kâr, faiz, temettü, müteşebbüs geliri) kalıntı olarak hesaplanmaktadır.

$$P_t = F_t - G_t - T_t$$

P — diğer faktör gelirleri (tarım-dışı maaş ve ücret dışı)

F — toplam faktör gelirleri

G — tarım geliri

T — Tarım-dışı maaş ve ücretler

Oldukça geniş bir grup olan diğer faktör gelirlerinin de alt grupları için ayrıntılı çalışmalara gerek vardır. Özellikle 1980 sonrasında faiz gelirlerinin öneminin artmış olması konunun önemini bir kat daha artırmaktadır.

3. GELİR DAĞILIMI

Millî gelirin gelir yolu ile yapılan tahminlerine dayanarak 1963-1984 dönemindeki gelişmeleri incelendiğinde varılan sonuçlar (Tablo 5) :

- a) tarım gelirinin payında önemli düşmeler görülmektedir. 1963 yılında payı 41.49 olan tarımın 1984 yılındaki payı 20.11'dir. Çok iyi ve çok kötü tarımsal ürün yılları dışında 1963-1976 döneminde tarım gelirinde yavaş bir düşme olmaktadır. Bu düşüş 1977'den sonra hızlanmaktadır. Gelişme sürecinde tarımın toplam içinde payının düşmesi elbette beklenen bir sonuçtur.
- b) tarım-dışı maaş ve ücretler toplam içindeki payı 1963-1969 döneminde yüzde 21'den yüzde 31'e yükselmiştir. 1970-1976 yıllarında ücretlerin payında önemli bir değişme olmamış ve 1977 yılında payı en yüksek olan yüzde 36.3'e ulaşmıştır. Bu tarihten ve özellikle 1980'den sonra hızlı bir düşme gösteren maaş-ücret payı 1984 yılında 21.48 olmuştur.
- c) Bu gelişmelere bağlı olarak yüzde 37.3 olan diğer gelir payı 1984 yılında yüzde 58.4 olmuştur. Tarım-dışı gelirlere bakılınca diğer gelirlerin payının 1984 yılında yüzde 73.1 olduğu görülür. Bu oran 1979 yılında yüzde 56.66, 1977 yılında ise yüzde 48.06 idi.

Gelir dağılımını ölçmek için Kuznets ölçüsüne benzer bir ölçü kullanılabilir :

$$GD = \frac{n}{2(n-1)} \sum_{i=1}^n \left| \left(x_i - \frac{100}{n} \right) \right|$$

x_i — i gurubunun toplam gelir içindeki payı (yüzde olarak)

n — gurup sayısı

GD — gelir dağılımı (0 ile 100 arasında değerler alır),

Tam eşitlik durumunda 0. Tam eşitsizlik durumunda ise 100 olur. Eğer pay yüzde olarak verilmezse 0 ile 1 arasında değer alır.

Bizim analizde kullanacağımız üç gurup vardır. Dolayısı ile geliştirdiğimiz gelir dağılımı ölçüsü aşağıdaki gibi yazılabilir :

$$GD = \frac{3(100)}{4} \left\{ \left| \frac{G}{F} - \frac{1}{3} \right| + \left| \frac{T}{F} - \frac{1}{3} \right| + \left| \frac{P}{F} - \frac{1}{3} \right| \right\}$$

F — toplam faktör gelirleri

G — tarım geliri

T — tarım-dışı maaş ve ücretler

P — diğer faktör gelirleri

Eğer üç gurubun payı eşit (1/3) olsa idi GD sıfır olacaktı. Eğer bütün gelir bir gurup tarafından almıyor, diğerlerinin payı sıfır ise GD 100 olacaktır. İncelenen 1963-1984 döneminde GD en düşük değeri 1976 yılında, en yüksek değeri 1984 yılında almaktadır. Bu değerler 3.98 ve 37.60'dır. Dikkat edilecek nokta, Kuznets ölçüsünden farklı olarak çeşitli gurupların nüfus paylarının bu formülde yer almayışıdır. Tarımın payının sürekli düşüş gösterdiği dikkate alınarak benzer ölçü tarım-dışı gelir için hesaplanabilir. Sadece iki gurup kullanılırsa en düşük değer 1977, en yüksek değer 1984 yılında gerçekleşmektedir. Bu değerler 3.86 ve 46.21'dir. Tablo 5'den de rahatlıkla görüleceği gibi 1976 yılından itibaren gelir dağılımında çok önemli boyutlara ulaşan bir eşitsizlik oluşmuştur. Bu oluşum özellikle 1980 yılında hız kazanmıştır. Tarım-dışı maaş ve ücretlerin 1977 yılındaki paya sahip olabilmeleri için 1984 yılındaki maaş ve ücretlerin yüzde 71.31 daha fazla olması gerekiyordu.

Tarım katma değeri 1963-1984 döneminde ortalama olarak yüzde 3 (reel) ün üzerinde büyümektedir. Ancak tarım sektörü deflatörü, destekleme fiyat endeksi artış hızları genel fiyatlar düzeyindeki artışın altında kalmakta ve iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişmeler göstermektedir (DİE, 1983a, ss. 25). Bizim hazırladığımız destekleme fiyat endeksi de aynı eğilimi göstermektedir. Hazırladığımız destekleme fiyat endeksinde ağırlık olarak üretim değil, destekleme alımlarını ağırlık olarak kullandık. Toplam içindeki payı yüzde 85'e varan altı ürün endekse dahil edilmiştir. DPT (1983, ss. 149) de sunulan 1975, 1976 ve 1977 destekleme alım değerleri kullanılarak ağırlıklar tesbit edilmiş, daha sonra bu ağırlıkların ortalaması alınmış ve endekste kullanılacak ağırlıklar tesbit edilmiştir. Bu ağırlıklar buğday 0.24, pamuk 0.17, tütün 0.21, çay 0.12, şeker pancarı 0.16, fındık 0.10. Maliye Bakanlığı (1970), 1973, 1978, 1982) ve TCMB (1983, 1984) kullanılarak baz yılı 1968 olan destekleme fiyat endeksi hesaplanmıştır.

3.1. Büyük İmalat Sanayiinde Maaş ve Ücretler Payı :

Gelirin maaş- ücret ve gayrisafi kâr arasındaki dağılımı imalat sanayi verilerine dayanarak açıklanmaya çalışılacaktır. Üretim değeri (çıktı), girdi ve katma değerden, katma değer ise ücretler ve gayrisafi kârdan oluşmaktadır (Kalecki, 1954).

$$Y = R + Z \quad , \quad Y \text{ — üretim} \quad , \quad R \text{ — girdi} \quad , \quad Z \text{ — katma değer}$$

$$Z = T + P \quad , \quad Y \text{ — ücretler} \quad , \quad P \text{ — gayrisafi kâr}$$

veya

$$Y = R + T + P$$

Fiyat maliyet marjı toplam üretim değerinin toplam maliyete (girdi ve ücretler) oranıdır. (Bu tanımında 1 rakamını da içermektedir).

$$k = \frac{Y}{R + T} \quad , \quad k > 1$$

dolayısı ile $Y = k (R + T)$

Katma değer aşağıdaki gibi yazılabilir :

$$\begin{aligned} Z &= Y - R \\ &= k (R + T) - R \\ &= k T + (k - 1) R \end{aligned}$$

Katma değer içinde ücretlerin payı :

$$\begin{aligned} e &= \frac{T}{Z} = \frac{T}{k T + (k - 1) R} \\ &= \frac{1}{k + (k - 1) (R/T)} \\ &= \frac{1}{k + (k - 1) m} \quad , \quad m = R/T \end{aligned}$$

Ücretlerin katma değer içindeki payı iki oran tarafından belirlenmektedir. Fiyat/maliyet marjı ve girdi/ücret oranı. Bu oranların artması ücretlerin katma değer içindeki payının azalması sonucunu doğurur.

DİE (1973, 1981, 1983) verilerine dayanarak 1950-1982 dönemi için bu oranlar özel ve kamu sektörü için hesaplanmış ve (Tablo: 6)'da verilmiştir. Ücretlerin payı özel sektörde 1950-1968 döneminde yüzde 29.25 ile 35.63 arasında yer almaktadır. Fiyat maliyet marjı 1.24 ile 1.3075 arasında oynamaktadır. Girdi/ücret oranı ise 5.93 ile 8.28 arasında bulunmaktadır. Aynı dönemde kamu sektöründe bu oranlar daha fazla değişim göstermektedirler. Ücretlerin payı yüzde 18.77 ile yüzde 34.48, fiyat maliyet marjı 1.38 ile 1.90, girdi/ücret oranı 3.27 ile 4.80 arasında

yer almaktadır. 1975 yılında özel sektörde ücret/katma değer oranı en yüksek değerine (yüzde 36) ulaşmıştır. Aynı yılda fiyat maliyet marjında en düşük değer (1.22) elde edilmiştir. Bu yıldan sonra ücretlerin payında azalma, fiyat maliyet marjında ise artma görülmüştür. Ancak 1980'den sonra fiyat maliyet marjı azalma eğilimi göstermekte, bunun yanında girdi/ücret oranında önemli artışlar gözlenmektedir. Sonuç olarak ücretlerin katma değer içindeki pay azalmıştır. Kamu sektöründe ise fiyat maliyet marjı 1970 ve 1980'lerde (1982 hariç) düşme göstermiştir. Ücretlerin payı artmış ve en yüksek değerine 1979 yılında ulaşmış (yüzde 48.21) daha sonra düşmüş ve son yıl olan 1982 de yüzde 29.62 olmuştur.

Oranların ücret/katma değer oranına etkileri türevler alınarak belirlenebilir.

$$\frac{\partial e}{\partial k} = \frac{-(1+m)}{(k+(k-1)m)^2} < 0$$

$$\frac{\partial e}{\partial m} = \frac{-(k-1)}{(k+(k-1)m)^2} < 0$$

$$\frac{\partial e}{\partial R} = \frac{-(k-1)(1/T)}{(k+(k-1)m)^2} > 0$$

$$\frac{\partial e}{\partial T} = \frac{(k-1)R/T^2}{(k+(k-1)m)^2} < 0$$

1978-1982 döneminde k ve m oranlarının ücret/katma değer oranına etkileri yıldan yıla değişmeler yardımı ile (Tablo 7)'de görülebilir.

Tablo 7 fiyat/birim maliyet oranının ve girdi/ücret oranının 1978 yılı düzeyinde kaldığı varsayımı altında ücretlerin katma değer içindeki payını vermektedir. Tablo 8 ise Tablo 6 ve Tablo 7'de verilen rakamların bir karşılaştırmasını yapmaktadır. İncelenen dönemde fiyat maliyet marjında düşme görüldüğünden etkisinin ücret payını artırdığı görülebilir. Girdi/ücret oranı arttığından, etkisi ücret payını düşürücü yönde önemli boyutlara ulaşmaktadır. İncelenen dönemde girdi/ücret oranının daha önemli olması o konuda daha ayrıntılı bir inceleme gerektirmektedir.

Tablo 9 girdi ve ücretlerdeki zincirleme endeksleri vermektedir.

Görüldüğü gibi girdilerdeki artışlar 1980 yılında yüzde yüzün üzerinde olmuştur (zincirleme endekse 2'nin üzerinde). Kamu ve özel sektörün soruna yaklaşımları farklı olmuştur. Özel kesimde çalışan sayısında artma devam etmiş ancak ortalama ücret haddindeki artış hızı yavaşlamıştır. 1980 yılında ücret haddi artış hızı 70.77, 1981 yılında 44.58, 1982 yılında 32.85 olmuştur. Çalışan sayıları ise aynı yıllarda yüzde .55, 6.29, ve 4.84 artmıştır. Kamu sektöründe ise çalışan sayıları azalmıştır. Zincirleme endeksler, .9858, .9605, ve 0.9621 olmuştur. Ücret haddi artış hızları 1980'de yüzde 93.05, 1981 yılında yüzde 51.94, 1982 de 22.24 olarak belirlemiştir. Dolayısı ile iki kesimde de girdi/ücret oranlarında artışlar görülmüştür.

Girdi artışlarının tesbiti için 1973 girdi/çıktı tablosundan yararlanılmıştır. Tablo 10, onbir sektöre indirmiş olduğumuz 1973 girdi/çıktı tablosunu vermektedir. Bu tabloya ilave olarak Özötün-Uyar (1979, ss. 5) dan alınan ithalat (dış alım) rakamlarını da verdik. Özötün-Uyar, (1979, ek tablo 3) da verilen ithalat akım tablosu yardımı ile imalat sanayiinde girdi paylarını elde ettik. Girdi payları : tarım 0.2603, madencilik 0.0342, imalat 0.3587, elektrik, gaz, su 0.0201, ticaret 0.0954, ulaştırma, depolama ve haberleşme 0.0524, bankacılık 0.0337, şahsi hizmetler 0.0130, ve ithalat 0.1322. Görüldüğü gibi ithalat tek kalem olarak alınmış, sektörel ayırım dikkate alınmamıştır. İmalat sanayiinde ithal girdi payları tarım için 0.0040, madencilik için 0.0279 ve imalat sanayi için 0.1003 dir (toplamı 0.1322). Bu basitleştirmenin sonucu pek fazla etkileyeceğini sanmıyoruz.

Yukarıda belirtilen ağırlıklar ve 8 sektör için deflatörler ve ithal fiyat endeksi kullanılarak hesaplanan imalat sanayi girdi fiyat endeksi imalat sanayi deflatörü ile birlikte Tablo 11'de verilmektedir. Bu dönemde ithal fiyatlarındaki artışlar girdi fiyatlarını da önemli ölçüde etkilemiş ve 1980 sonrasında girdi fiyat artışlarının imalat sanayi katma değer deflatöründeki artışlardan daha fazla olması sonucunun oluşmasında katkıda bulunmuştur.

Regresyon analizi yardımı ile çeşitli faktörlerin ücret/katma değer oranına olan etkileri incelenebilir. Bu nedenle imalat sanayi toplamı yanında katma değer içinde payları yüksek olan yedi sektörü kapsayan çalışmalar yapılmıştır. Regresyonlarda DİE (1981, 1983) den alınan veriler ile tarafımızdan yazılmış olan GEP (Genel Ekonometrik Paket) başlıklı bilgisayar programı kullanılmıştır.

Tablo 12 fiyat maliyet marjı veya fiyat/birim maliyet oranı olarak tanımladığımız k oranının 1971-1982 dönemindeki ortalama değerleri-

ni vermektedir. k oranının tesbiti aşağıdaki regresyon yardımı ile olmuştur :

$$Y = a + k (R + T) \quad , \quad Y - \text{üretim değeri (çıktı)}$$

R — girdi

T — ücretler.

Denklemin iki tarafı üretim miktarına bölünürse, fiyatın birim maliyet (girdi ve ücretlerin üretim miktarına oranı) tarafından belirlendiği biçimi elde edilir. Tablodaki bütün katsayılar istatistiki bakımdan sıfırdan farklıdır (yüzde 95 güven ile). Ortalama fiyat/birim maliyet oranı özel sektör için 1.3244, kamu sektörü için 1.2696'dır. Özel sektördeki en düşük oran 1.19 (gıda) ve en yüksek oran elektrik makinaları (1.37) Kamu sektöründe en düşük oran demir, çelik (1.07), en yüksek değer elektrik makinaları (1.56) sektörlerinde görülmektedir. Tekeli-İlkin-Aksoy-Kepenek (1982, ss. 43, 46, 77, 78) yoğunlaşma çalışmasına göre elektrik makinaları alt sektörlerinden (5 haneli) 9 tanesindeki yoğunlaşma oranı (en büyük sekiz fabrikanın payı) yüzde 90'dan büyük, 3 tanesinde yüzde 81 ile 90 arası ve 1'inde yüzde 71 ile 80 arasındadır. Yani yoğunlaşma oranı oldukça yüksektir. 1976 verilerine dayanan yoğunlaşma çalışmasına ve bizim Tablo 12'de verilen sonuçlara dayanarak yoğunlaşma ile fiyat maliyet marjı arasında aynı yönde yoğunlaşma oranı arttıkça fiyat maliyet marjının artması ve ücretlerin katma değer içindeki paylarının azalması beklenebilir.

Fiyat/birim maliyet oranlarındaki eğilim Tablo 13'de verilmiştir. Eğilimin tesbiti için doğrusal trend analizinden yararlanılmıştır.

$$k = a + b t \quad ,$$

k — fiyat/birim maliyet oranı

t — zaman (yıl)

1971-1982 döneminde fiyat/maliyet oranı özel sektörde yılda 0.0053 artmakta, kamu sektöründe ise yılda 0.0600 düşmektedir. Ancak özel sektör rakamı yüzde 95 güven ile sıfırdan farklı değildir. Yani bu kesimdeki fiyat/birim maliyet oranında istatistiki bakımdan önemli bir değişme olmamıştır. Bunun nedeni Tablo 6 yardımı ile rahatlıkla görülebilir. 1971-1982 döneminde k oranı önce düşmüş, 1976 yılından sonra ise bir artış göstermiştir. Dolayısı ile doğrusal trend analizinde ista-

tistiki bakımdan önemli bir artış görülmemektedir. Kamu sektöründeki azalış ise istatistiki bakımdan anlamlıdır. Özel kesimde sadece gıda ve elektrik makinaları sektörlerindeki fiyat/maliyet oranlarındaki artışlar istatistiki bakımdan anlamlıdır. En önemli artış elektrik makinaları sektöründe görülmektedir. Bu sektörde yıllık artış 0.0092'dir. Kamu kesimindeki üç sektördeki düşüş önemlidir. Bu sektörler doküma, ana kimya ve demir çelik sanayiidir. Analiz dışında tutulan 21 sektör (3 haneli) lerde farklılıklar olabilir. Tamamının analize katılmasında büyük yararlar vardır. Ancak gerekli veri, bilgisayar zamanı ve sonuçların değerlendirilmesindeki gerekli zaman da o ölçüde artacaktır. 1982 yılında yedi sektöre ait katma değerlerin toplam büyük imalat sanayi katma değer içindeki payları özel kesim için yüzde 60.6, kamu kesimi için yüzde 36.2'dir (DİE, 1984, ss. 15-22).

Ücretlerin katma değer içindeki payın, fiyat/birim maliyet, ve girdi/ücret oranları ile izah edilebileceği gösterilmişti :

$$e = \frac{1}{k + (k-1)m} ;$$

e – ücret/katma değer oranı , k – fiyat/birim maliyet oranı
m – girdi/ücret oranı

İki faktörün etkileri regresyon analizi yardımı ile görülebilir. Oran olarak verilen ilişkiadaki katsayıların doğrusal olmayan tahmin yöntemleri ile hesaplanması gerekir. Ancak bir basitleştirme sonucu çift-logaritmik biçim veya sabit esneklikli model kullanılabilir. Bu nedenle aşağıdaki ilişki tahmin edilmiştir :

$$\ln (e 100) = a + b \ln m + c \ln k$$

Tablo 14 regresyon sonuçlarını vermektedir. Bütün katsayılar yüzde 95 güven ile sıfırdan farklıdır. İncelenen 1971-1982 döneminde fiyat/birim maliyet oranlarındaki artışın etkisi daha fazla olmuştur. Ancak bunun rahatlıkla görülebilmesi için regresyon katsayıları yeterli değildir. Beta veya standart katsayılara da gerek vardır. Burada verilmeyen standart katsayılar da aynı sonucu vermektedirler. Regresyon katsayıları, lögaritmik biçim kullanıldığından, esneklikleri vermektedir. Bu katsayılara göre özel kesim toplam imalat sanayiinde fiyat/birim maliyet oranındaki yüzde birlik artış, ücret/katma değer oranında yüzde 3.04'lük azalmaya, girdi/ücret oranında yüzde birlik artış ücret/katma değer oranında yüzde 0.5897'lik bir düşmeye neden olmaktadır. Kamu sektöründe bu esneklikler yüzde 2.22 ve 0.52'dirler.

İmalat sanayiinde ücret artışları verimlilik artışına paralel olarak

artmış mıdır? Bu soruyu cevaplayabilmek için ortalama ücretler hesaplanmış ve bu rakamlar İstanbul Ticaret Odası Ücretliler geçinme endeksi ile deflate edilmiştir. İmalat sanayi katma değer/çalışan rakamları Özötün (1979) ve DİE, 'yeni toptan eşya endeksleri' başlıklı raporlarından elde edilen imalat sanayi alt gurupları deflatörleri ile deflate edilmişlerdir. Bütün rakamlar 1968 fiyatlarıyla izah edildikten sonra aşağıdaki regresyon ilişkisi hesaplanmıştır :

$$\ln w = a + b \ln v,$$

w — reel ücret haddi,
v — verimlilik

Tablo 15 b değerlerini vermektedir. Eğer b değeri 1 ise ücretlerdeki artışın verimlilik ile aynı olduğu sonucu çıkar. b değeri 1'den küçük ise ücretlerdeki yüzde artışın verimlilikteki yüzde artışın altında kaldığı, dolayısı ile ücretlerin katma değer içindeki payın azalacağı görülebilir.

Tablo 15'den görüleceği gibi 1971-1982 döneminde ücret artışları verimlilik artışlarının altında kalmıştır. Kamu kesiminin bazı sektörlerinde verimlilik artışı karşısında ücretlerde azalma dahi gerçekleşmiştir. Ancak özel kesimde doküma ve makina sanayi ile kamu kesiminde gıda ve elektrik makinaları sektörlerinin katsayıları yüzde 95 güven ile sıfırdan farklı değildirler. Verimlilikte yüzde 10'luk bir artış ücretlerde özel kesimde yüzde 7.427'lik bir artış, kamu kesiminde ise yüzde 4.202'lik bir düşüş meydana getirmektedir. İncelenen dönemde kamu kesimi çalışan sayısında bir azalmaya gidilmiş olması bu sonucu doğrular. Hemen belirtmek gerekir ki yüzde 95 güven ile özel kesimdeki ücretlerin verimlilik esnekliği bire eşittir ($(0.7427-1)/0.1254 = -2.05$ kritik t değerinden düşüktür).

4. SONUÇ

Millî gelir tarım, tarım-dışı ücret ve diğer gelirler (faiz, temettü, kâr, müteşebbüs geliri) olarak ayrıldığında tarım gelirimizin 1963-1984 döneminde sürekli bir düşme gösterdiği, maaş ve ücretlerin ise 1977'den itibaren ve 1980'den sonra hızlı olarak bu düşüşe katıldığı dolayısı diğer gelirlerin payında özellikle 1980 yılından sonra çok önemli artışlar olduğu görülebilir. Millî gelirin gelir yolu ile hesabı DİE gibi bir kuruluşun elindeki imkânlardan yoksun olarak tarafımızdan yapılmış olduğundan öneri niteliğinde bir tahmin olarak nitelendirilebilir. Önümüzdeki yıllarda Devlet İstatistik Enstitüsü'nün gelir yolu ile tahminleri bizim burada verdiğimizden daha ayrıntılı biçimde sunması dileğimizdir.

TABLO : 1
Yurtiçi Faktör Gelirlerinin Hesaplanması, 1963-1984

		Yurtiçi Hasıla (Üretici fiyatlı (Mil. TL.)	Net Dolaylı Vergiler (Milyon)	Sabit Sermaye Tüketimi milyon TL.	Yurtiçi Faktör Geliri milyon TL.
1963	Tarım	24248.2	146.6	572.3	23529.3
	Toplam	66910.3	5957.8	3829.8	57122.7
1964	Tarım	24223.9	174.3	571.7	23477.9
	Toplam	71478.6	6628.6	4137.9	60710.1
1965	Tarım	23836.7	205.8	562.5	23068.4
	Toplam	76440.1	7521.6	4527.5	64391.0
1966	Tarım	28853.8	271.7	680.9	27901.2
	Toplam	90775.5	8519.0	5162.8	77093.7
1967	Tarım	30269.9	10673.6	714.3	29228.2
	Toplam	101185.4	327.4	5876.0	84635.8
1968	Tarım	31699.8	408.8	728.7	30562.3
	Toplam	112190.1	11288.0	6689.7	94212.4
1969	Tarım	34113.3	478.3	826.3	32808.7
	Toplam	124470.6	12757.6	7812.5	103900.7
1970	Tarım	39369.2	499.4	934.6	37935.2
	Toplam	145490.8	14372.2	9065.5	122053.1
1971	Tarım	50851.5	625.9	1097.7	49132.9
	Toplam	187133.3	19167.4	11031.9	156934.0
1972	Tarım	60654.5	730.5	1431.6	58492.4
	Toplam	232114.6	25595.2	13614.1	192905.5
1973	Tarım	74798.0	678.0	1795.0	72325.0
	Toplam	295501.0	29840.0	17400.0	248261.0
1974	Tarım	107888.7	968.9	2510.4	104409.4
	Toplam	409746.2	39973.8	23955.9	345726.5
1975	Tarım	139127.3	1168.7	3133.3	134825.3
	Toplam	519173.3	50790.9	30020.5	438361.9
1976	Tarım	181200.6	1435.3	3925.1	175840.2
	Toplam	663936.9	64298.4	37533.7	562104.8
1977	Tarım	223792.4	971.1	5035.3	217786.0
	Toplam	862967.8	66844.4	48183.5	747939.9
1978	Tarım	306462.8	1192.1	6895.4	298375.3
	Toplam	1274780.7	84707.5	70860.7	1119212.5
1979	Tarım	473327.3	1746.6	10650.0	460930.7
	Toplam	2155893.9	140588.7	120533.7	1894771.5
1980	Tarım	940309.6	3118.6	21157.0	916034.0
	Toplam	4327963.7	247473.0	242159.4	3838331.3
1981	Tarım	1350770.9	4907.0	30392.0	1315471.6
	Toplam	6413892.4	378398.0	38486.0	5677652.7
1982	Tarım	1710485.3	5613.9	357841.7	1666385.4
	Toplam	8607135.4	482329.6	476210.0	7648595.8
1983	Tarım	2161776.8	43703.8	48640.0	2069433.0
	Toplam	11531764.2	660098.0	642828.0	10228838.0
1984	Tarım	3441742.3	68439.3	77439.0	3295864.0
	Toplam	18214777.4	813190.0	1015292.0	16386295.4

TABLO: 2

Tarım Dışı Maaş ve Ücretler Tahmini, 1963-1984

	Büyük İmalat Sanayi Verilerine Dayanarak (Milyon TL.)	Sosyal Sigortalar Kurumu Verilerine Dayanarak (Milyon TL.)	Ortalama (Mil. TL.)	Devlet Hizmetleri (Mil. TL.)	Toplam Maaş ve Ücretler (Mil. TL.)
1963	6617.2	7337.8	6977.5	5304.5	12282.0
1964	8136.3	8620.4	8378.35	6024.8	14403.15
1965	9651.8	11912.5	10782.15	6606.9	17389.05
1966	11484.6	14966.9	13225.75	7691.0	20916.15
1967	13791.9	17441.0	15616.45	8516.1	24132.55
1968	15880.0	19961.2	17920.6	1969.6	27611.2
1969	19708.7	24668.0	22188.4	10411.1	32599.5
1970	23561.7	25232.9	24397.3	13622.8	38020.1
1971	30585.5	30037.3	30311.4	18848.9	49160.3
1972	36275.2	36218.3	36246.8	24658.7	60905.5
1973	47176.0	47176.0	47176.0	36934.0	78340.0
1974	64596.2	67272.9	65934.4	31164.0	102918.4
1975	89788.7	88705.5	89247.1	48878.8	138125.9
1976	113708.5	125595.5	119652.0	64304.5	183956.5
1977	175702.3	178597.3	177149.8	98160.9	275310.7
1978	286166.3	243943.2	265054.75	128748.9	393803.65
1979	438290.4	349196.9	393743.65	227540.3	621283.95
1980	796285.9	519919.3	658102.5	365283.0	1023385.5
1981	1195774.6	675999.0	935886.8	465419.7	1401306.5
1982	1551278.4	877919.9	1214599.2	664153.8	1878753.0
1983		1234267.6	1707605.0	832790.8	2540395.8
1984		1775247.1	2456048.3	1064306.7	3520355.0

Not: Büyük imalat sanayi anket sonuçları 1969 yılında yayınlanmamıştır. 1969 yılı büyük imalat sanayi ücretleri tarafımızdan tahmin edilmiştir. Önce 1969 yılı büyük imalat sanayi katma değeri tahmin edilmiştir. 1968 katma değeri 20472, 1970 katma değeri ise 28542 olup iki yıldaki büyüme yüzde 39.42'dir. Milli gelir rakamlarına göre imalat sanayiinde katma değer 1968 yılında 21359.8, 1969'da 24558.7 ve 1970 yılında 27211.0'dır. Büyüme oranları 1969 için 14.976, 1970 için 10.80. 1968'den 1970'e olan büyüme yüzde 27.39'dur. Oranlama yolu ile büyük imalat sanayi katma değer büyüme oranlarının 1969 yılı için yüzde 20.28, 1970 yılı için yüzde 15.91 olduğu bulunur. Buna göre 1969 büyük imalat sanayi katma değeri olarak 24623.7 bulunur. 1968 ücretler/katma değer oranı 0.2432, 1970 için 0.2589'dir. İki yılın basit ortalaması alınarak 1969 yılı için ücret/katma değer oranı olarak 0.2510 elde edilir. Bu oran hesaplanmış olan katma değer rakamı ile çarpılarak 1969 yılı toplam ücretleri hesaplanır.

TABLO : 3

Maaş ve Ücret Rakamlarının Diğer Çalışmalar İle Karşılaştırması

Yıl	Bizim Tahminler	Konum (1989)	Özötün (1979)	DPT (1980)
1963	12282.0	13412 (-8.43)		
1964	14403.15	15032 (-4.18)		
1965	17389.05	16792 (3.58)		
1968	27611.2		28206.7 (-2.11)	30270.6 (- 8.79)
1969	32599.5		32134.9 (1.45)	34519.4 (- 5.58)
1970	38020.1		39557.7 (-3.89)	42351.3 (-10.23)
1971	49160.3		50701.4 (-3.04)	54253.0 (- 9.39)
1972	60905.5		62668.8 (-2.81)	67118.9 (- 9.26)
1973	78340.0		78797.0 (-0.58)	84480.3 (- 7.27)
1974	102918.4		101866.8 (1.03)	109082.9 (- 5.65)
1975	138125.9		134594.7 (2.62)	143793.4 (- 3.94)
1976	183956.5		179715.0 (2.36)	193083.6 (- 4.73)
1977	275310.7			270682.0 (1.71)
1978	393803.65			343931.2 (14.50)
1979	621283.95			540101.8 (15.03)
Ortalama mutlak yüzde fark (OMYF)				
		5.39	2.21 (2.41)	8.005

Notlar :

- Parantez içindeki rakamlar bizim tahminlerin yüzde olarak diğer tahminden farkını vermektedir. $(B-D) / D$ 100. Burada, B-bizim, D-diğer tahmini simgelemektedir.
- OMYF, yüzde farkların mutlak değerlerinin ortalamasıdır.
- Özötün (1979)'da verilen toplam maaş ve ücret rakamlarından, tarım sektöründeki maaş ve ücretler düşülerek tarım-dışı maaş ve ücret rakamları elde edilmiştir. Bizim tabloda verilen bu rakamlardır.
- DPT (1980) verilen tarım-dışı ücret ve memur maaş yüzdelerinin toplamı ile gayrisafi yurtiçi hasıla (faktör fiyatlarıyla) çarpılarak tablomuzda verilen rakamlar elde edilmiştir. Aşınma rakamlarının dikkate alınmadığını karşılaştırma yaparken akıldan çıkartmamak gerekir.
- Özötün (1979), OMYF rakamları arasında parantez içinde verilen OMYF değeri 1973 yılı dışındaki yılları kapsar.

TABLO : 4

Faktör Gelirleri Payları

Yıl	Bizim Tahminlerimiz			Özötün (1979)			DPT (1980)		
	T	TD	D	T	TD	D	T	TD	D
1968	32.44	29.31	38.25	32.44	29.94	37.62	32.4	30.0	37.6
1969	31.58	31.38	37.05	31.58	30.93	37.49	31.6	30.9	37.5
1970	31.08	31.15	37.77	31.08	32.41	36.51	31.1	32.4	36.5
1971	31.31	31.33	37.37	31.31	32.31	36.07	31.3	32.3	36.4
1972	30.32	31.57	38.11	30.32	32.49	37.19	30.3	32.5	37.2
1973	29.13	31.56	39.31	29.13	31.74	39.13	29.1	31.8	39.1
1974	30.20	29.77	40.03	30.20	29.46	40.34	30.2	29.5	40.3
1975	30.76	31.51	37.73	30.76	30.70	38.54	30.8	30.7	38.5
1976	31.28	32.73	35.99	31.36	32.25	36.39	31.4	32.2	36.4
1977	29.12	36.81	34.07				24.3	28.9	46.8
1978	26.66	35.19	38.15				28.9	34.0	37.1
1979	24.32	32.79	42.88				20.7	26.8	52.5
1980	23.87	26.66	49.47						
1981	23.17	24.68	52.15						
1982	21.79	24.56	53.65						

Not :

T -- tarımın yurtiçi faktör gelirleri içindeki payı,

TD -- tarım dışı maaş ve ücretlerin payı

Özötün (1979)'da verilen toplam maaş ve ücret rakamlarından, tarım sektöründeki maaş ve ücretler düşülerek elde edilen oranlar kullanılmıştır.

TABLO 5
Gelirin Fonksiyonel Dağılımı, 1963-1984

Yıl	Yurtici faktör geliri	Taram tarım dışı gelir	Taram dışı diğer gelir	Taram dışı diğer gelir	Taram		Maaş		Diğer gelir		Tarihidisimaas		Diğer gelir		Gelir dağılımı	
					maas ve ücretler	gelir	maas	ücret	gelir	payı	gelir	payı	ücret	gelir	payı	gelir
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13			
1963	57122.7	23529.3	12282	21311.4	33593.4	41.19	21.50	37.31	17.75	58.81	36.56	63.44	26.88			
1964	60710.1	23477.9	14405.15	22829.05	37232.2	38.67	23.72	37.60	14.41	61.33	38.68	61.32	22.63			
1965	64391	23068.4	17369.05	23933.55	41322.6	35.83	27.01	37.17	9.49	64.17	42.08	57.92	15.84			
1966	77093.7	27901.2	20916.75	28275.75	49192.5	36.19	27.13	36.68	9.30	63.81	42.52	57.48	14.96			
1967	84635.8	29228.2	24132.55	31275.05	55407.6	34.53	28.51	36.95	7.23	65.47	43.55	56.45	12.89			
1968	94212.4	30562.3	27611.2	36038.9	63650.1	32.44	29.31	38.25	7.38	67.56	43.38	56.62	13.24			
1969	103909.7	32808.7	32599.5	36492.5	71092	31.58	31.38	37.05	5.57	68.42	45.86	54.14	8.29			
1970	122053.1	37535.2	36020.1	46097.6	84117.9	31.08	31.15	37.77	6.65	68.92	45.20	54.80	9.60			
1971	156934	49132.9	49169.3	58640.8	107801.1	31.31	31.33	37.37	6.05	68.69	43.60	54.40	8.79			
1972	192905.5	58492.4	60905.5	73507.6	134813.1	30.32	31.57	38.11	7.16	69.68	43.31	54.69	9.38			
1973	246261	72325	78340	97596	175926	29.13	31.56	39.31	8.97	70.87	44.53	55.47	10.94			
1974	325726.5	104609.4	102518.4	135396.7	241317.1	30.20	29.77	40.03	10.05	69.80	42.63	57.35	14.70			
1975	438361.9	134825.3	138125.9	165410.7	303336.6	30.76	31.51	37.73	6.60	69.24	43.51	54.49	8.99			
1976	562104.0	175840.2	165129.5	200135.1	386264.6	31.28	33.11	35.60	3.41	68.72	48.19	51.81	3.63			
1977	747939.9	217786	275310.7	254843.2	530153.9	29.12	36.81	34.07	6.32	70.88	51.93	48.07	3.86			
1978	1119212.	298375.3	393803.6	427033.5	829837.2	26.66	35.19	38.15	10.01	73.34	47.98	52.02	4.05			
1979	1894771.	460930.7	621283.9	612556.8	1433840.	24.33	32.79	42.38	14.33	75.67	43.33	56.67	13.34			
1980	3838331.	916034	1023385.	1898911.	2922297.	23.87	26.66	49.47	24.21	76.13	35.02	64.98	29.96			
1981	5677652.	1315471.	1401306.	2960874.	4362181.	23.17	24.68	52.15	28.22	76.83	32.12	67.83	35.75			
1982	7666595.	1666385.	1878753	4103457.	5982210.	21.79	24.56	53.65	30.47	76.21	31.41	68.39	37.19			
1983	1022836	2049433	2540395.	5619409.	8189405.	20.23	24.84	54.93	32.40	79.77	31.13	68.87	37.73			
1984	16386295	3295864	3520355	9570076.	13090431	20.11	21.48	58.40	37.60	79.89	26.89	73.11	46.21			

TABLO 6

İMİALAT SANAYİİNDE ORANLAR VE ÜCRETLERİN PAYI

Yıl	özel			kamu		
	e	k	m	e	k	m
1950	.3131	1.243	8.025	0.3271	1.4485	3.5857
1951	.3229	1.2271	8.228	.3158	1.4506	3.8086
1952	.3326	1.2476	7.08	.2639	1.6213	3.4889
1953	.3129	1.2859	6.6984	.2900	1.5725	3.2760
1954	.3079	1.2875	6.8174	.3181	1.4802	3.4650
1955	.3018	1.2788	7.2953	.3052	1.4660	3.8846
1956	.2965	1.2924	7.1144	.3448	1.3854	3.9318
1957	.2925	1.3075	6.8674	.3290	1.4292	3.7523
1958	.3061	1.3052	5.9322	.3108	1.4160	4.3314
1959	.3344	1.2722	6.3110	.2507	1.5661	4.2799
1960	.3563	1.2448	6.3796	.2377	1.6234	4.1453
1961	.3375	1.2636	6.4443	.2694	1.5938	3.5671
1962	.3385	1.2743	6.2772	.2799	1.5542	3.6427
1963	.3234	1.240	7.7113	.3031	1.3910	4.8802
1964	.3334	1.243	7.1809	.3007	1.4222	4.5264
1965	.3022	1.2958	6.8059	.2310	1.6028	4.5226
1966	.2960	1.3022	6.868	.2530	1.5085	4.8053
1967	.3288	1.2593	6.8717	.1877	1.8394	4.1551
1968	.3307	1.2607	6.7621	.1896	1.9001	3.7490
1969						
1970	.3239	1.3138	5.6504	.2041	1.8428	3.6276
1971	.3392	1.2978	5.5407	.1882	1.8794	3.9058
1972	.2977	1.3159	6.4686	.1881	1.8047	4.3624
1973	.3145	1.2847	6.6561	.2233	1.6169	4.6366
1974	.3296	1.2608	6.7971	.2140	1.5710	5.4340
1975	.3599	1.2259	6.8755	.2787	1.4707	4.4874
1976	.3476	1.2718	5.9064	.2754	1.4839	4.4367
1977	.3461	1.2978	5.3446	.4045	1.2912	4.0553
1978	.3312	1.3444	4.8635	.4634	1.2828	3.0972
1979	.3179	1.3410	5.2936	.4821	1.2587	3.1534
1980	.2851	1.3528	6.1075	.4691	1.2047	4.5205
1981	.2828	1.3220	6.8773	.4116	1.2253	5.3458
1982	.2824	1.3194	6.9531	.2962	1.3099	6.6653

NOT : e-ücret/katma değer oranı, m-girdi/ücret, k-fiyat maliyet marjı

TABLO 7
1978 sabit fiyat/maliyet marjı ve girdi/ücret oranı
varsayımı altında ücret/katma değer oranı

Yıl	özel		kamu	
	k sabit	m sabit	k sabit	m sabit
1978	.3312	.3312	.4634	.4634
1979	.3157	.3334	.4600	.4855
1980	.2900	.3258	.3902	.5438
1981	.2693	.3462	.3580	.5200
1982	.2674	.3481	.3158	.4406

NOT: k-fiyat/maliyet marjı, m-girdi/ücret oranı

TABLO 8

Fiyat/Birim Maliyet ve Girdi/Ücret Oranlarının Ücret/Katma Değer Oranına Etkileri (Marjinal Değerler ve Esneklikler)

Yıl	özel		kamu	
	k	m	k	m
1979	0.0022 (-2.72)	-0.0155 (-0.60)	0.0221 (-2.39)	-0.0034 (-0.39)
1980	-0.0049 (-2.77)	-0.0407 (-0.70)	0.0789 (-2.60)	-0.0747 (-0.51)
1981	0.0135 (-2.82)	-0.0634 (-0.77)	0.0536 (-2.78)	-0.1084 (-0.63)
1982	0.0150 (-2.80)	-0.0657 (-0.77)	-0.0196 (-3.20)	-0.1444 (-0.91)

NOT: Esneklikler parantez içinde verilmiştir. Marjinal değerler Tablo 6'da verilen ücret/katma değer oranlarının Tablo 7'de verilenden farklıdır. Esneklik bu farkın Tablo 6'da verilen ücret/katma değer payına olan oranın k ve m değerlerindeki yüzde değişmeye oranıdır. Örneğin 1979 yılı k değeri için yüzde değişme $-0.2535 [(1.341-1.344)/1.341]$, ücret payındaki yüzde değişme $0.692 [(0.3179-0.3157)/0.3179]$, ve ikincinin birinciye oranı -2.729 olmaktadır (Burada belirttiğimiz yüzde hesaplarda 100 ile çarpıldığı halde gösterilmemiştir).

TABLO 9

Girdi, Ücret Haddi ve Çalışan Sayısı
Zincirleme Oranları

Yıl	özel			kamu		
	girdi	ücret haddi	çalışan sayısı	girdi	haddi ücret	sayısı çalışan
1979	1.6542	1.5612	0.9735	1.5755	1.5233	1.0158
1980	2.0205	1.7077	1.0255	2.7328	1.9305	0.9858
1981	1.7303	1.4458	1.0629	1.7229	1.5194	0.9605
1982	1.4082	1.3285	1.0484	1.4663	1.2224	0.9621

TABLO 10

1973 Girdi/Çıktı Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Toplam
Tarım	1	17825	29129	0	37	0	341	0	438	0	20	47882
Madencilik	2	0	6842	352	268	0	231	13	68	0	72	7864
İmalat	3	5782	50530	826	10520	1012	10473	131	4088	0	243	84332
Elektrik	4	12	165	2220	0	394	15	62	389	0	51	3529
İnşaat	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ticaret	6	882	10488	125	1074	263	871	40	893	0	61	14837
Ulaştırma	7	1481	5778	300	1012	229	1230	267	732	0	113	11182
Bankacılık	8	1431	3715	302	719	2375	376	202	126	0	282	10588
Şahsi hizmet	0	1121	1442	25	0	891	593	464	929	0	457	5797
Kamu hizmeti	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Konut Geliri	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Top. girdiler	12	29102	1566	110194	2151	13626	4934	14132	1229	7656	0	186011
Net k.d.	13	71350	3205	41120	3123	14446	33770	21653	8506	13793	31164	248361
Maaş-ücret	14	4548	2899	20311	1734	5968	1991	6706	3259	4308	31164	82886
Diğer gelirler	15	66819	306	20809	1389	31779	14047	3247	9485	0	8222	165475
İthalat	16	2219.5	201.1	14568.8	47.7	1335.8	84.7	355.2	36.0	228.6	0	19071.3

Notlar : 1. Tarım (1-4), 2. Madencilik (5-10), 3. İmalat (11-49), 4. Elektrik, gaz, su (50-51), 5. İnşaat (52-53), 6. Ticaret (54, 7. Ulaştırma, haberleşme, depolama (58-60), 8. Bankacılık (61), 9. Şahsi hizmetler (55-62), 10. Kamu hizmetleri (63), 11. Konut geliri (64), 12. Toplam girdiler, 13. Net katma değer, 14. Maaş ve ücretler, 15. Diğer faktör gelirleri, 16. İthalat girdileri (parantez içindeki rakamlar 1973 tablosundaki sektör numaralarıdır).

TABLO 11

Tarımsal Ürün Destekleme Fiyat Endeksi, İmalat Sanayii
Girdi ve Katma Değer Deflatörleri (1968 100)

Yıl	Desteklem fiyat endeksi	İmalat sanayi girdi fiyat endeksi	İmalat sanayii katma değer deflatörü
1978		635.1	572.53
1979	784.78	1094.1	1086.05
1980	1652.61	2589.3	2333.05
1981	2320.92	3764.3	3314.63
1982	2908.09	4969.8	4290.34
1983	3670.64		
1984	5418.31		

TABLO 12

Ortalama Fiyat/Maliyet Marjlarının Belirlenmesi,
1971-1982

Sektör	Özel	Kamu
İmalat Sanayi (3)	1.3244 (0.0046)	1.2696 (0.0182)
Gıda (311, 312)	1.1995 (0.0032)	1.2316 (0.0217)
Dokuma (321)	1.3581 (0.0100)	1.1516 (0.0171)
Ana Kimya Sanayii (351)	1.2819 (0.0306)	1.2558 (0.0450)
Demir, Çelik (371)	1.2406 (0.0080)	1.0759 (0.0378)
Makina Sanayii (382)	1.3185 (0.0095)	1.1710 (0.0253)
Elektrik Makinaları (383)	1.3762 (0.0091)	1.5633 (0.0658)
Taşıt araçları (384)	1.3325 (0.0080)	1.2587 (0.0617)

Not : Standart hatalar regresyon katsayıları altında parantez içinde verilmişlerdir. Regresyon katsayıları $Y=a+k(R+T)$, denklemindeki k değerleridir. Y-toplam üretim (çıktı), R-girdi, T-toplam ücretler. Bütün katsayılar yüzde 95 güven ile sıfırdan farklıdır.

TABLO 13

Fiyat/Maliyet Oranlarında Eğilimler, 1971-1982

Sektör	Özel	Kamu
İmalat Sanayii (3)	0.0053 (0.0028)	-0.0600* (0.0077)
Gıda (311, 312)	0.0067* (0.0017)	-0.0197* (0.0079)
Dokuma (321)	0.0092 (0.0050)	-0.0106 (0.0080)
Ana Kimya Sanayii (351)	-0.0004 (0.0124)	-0.0380* (0.0129)
Demir, Çelik (371)	0.0011 (0.0028)	-0.0595* (0.0218)
Makina Sanayii (382)	0.0033 (0.0049)	-0.0327 (0.0153)
Elektrik Makinaları (383)	0.0092* (0.0030)	-0.0007 (0.0199)
Taşıt Araçları (384)	-0.0008 (0.0032)	0.0215 (0.0101)

Not: Standart hatalar regresyon katsayıları altında parantez içinde verilmişlerdir. Regresyon katsayıları $k=a+bt$, denklemindeki b değerleridir. Burada k-fiyat Regresyon katsayıları $k=a+bt$, denklemindeki b değerleridir. Burada k-fiyat/birim maliyet oranı, t-yıl. (*) yüzde 95 güven ile sıfırdan farklı olan katsayılar.

TABLO 14

Ücret/Katma Değer Oranlarının Belirlenmesi,
1971- 1982

Sektör	özel		kamu	
	m	k	m	k
İmalat Sanayii (3)	-0.5897 (0.0131)	-3.0497 (0.0570)	-0.5271 (0.0517)	-2.2284 (0.0712)
Gıda (311, 312)	-0.6238 (0.0212)	-4.9487 (0.1735)	-0.4536 (0.0354)	-3.1273 (0.0891)
Dokuma (321)	-0.5512 (0.0350)	-2.7827 (0.1063)	-0.3232 (0.0104)	-2.3796 (0.0331)
Ana Kimya (351)	-0.6575 (0.0197)	-2.5334 (0.0980)	-0.5223 (0.0350)	-2.3107 (0.0981)
Demir, Çelik (371)	-0.6624 (0.0099)	-4.0437 (0.0666)	-0.4920 (0.0449)	-2.0340 (0.0828)
Makina Sanayii (382)	-0.5116 (0.0168)	-2.7076 (0.0594)	-0.3400 (0.0545)	-2.1285 (0.1436)
Elektrik Makinaları (383)	-0.5110 (0.0030)	-2.5519 (0.0105)	-0.2010 (0.0381)	-2.1964 (0.1161)
Taşıt Araçları (384)	-0.5975 (0.0130)	-3.0508 (0.0806)	-0.1110 (0.0277)	-1.7399 (0.0853)

Not: Standart hatalar parantez içinde verilmişlerdir. Regresyon katsayıları $\ln(e/100) = a + \ln m + c \ln k$, denklemindeki b ve c değerleridir. Burada e-ücret/katma değer oranı, m-girdi/ücret oranı, k-fiyat/inâliyet oranı. Yüzde 95 güven ile bütün katsayılar sıfırdan farklıdır.

TABLO 15

Ortalama Reel Ücret ve Verimlilik, 1971-1982

Sektör	Özel	kamu
İmalat Sanayii (3)	0.7424* (0.1254)	-0.4202* (0.1211)
Gıda (311, 312)	0.5832* (0.0612)	-0.0647 (0.1859)
Dokuma (321)	0.0702 (0.1252)	-0.6728* (0.1829)
Ana Kimya (351)	0.6459* (0.1531)	0.5280* (0.0579)
Demir, Çelik (371)	0.6222* (0.0809)	-0.3544* (0.1359)
Makina Sanayii (382)	0.2288 (0.1455)	0.5505* (0.0706)
Taşıt Araçları (384)	0.7207* (0.1052)	0.4302 (0.1197)
Elektrik Makinaları (383)	0.3388* (0.0881)	0.1881 (0.0831)

Not: Standart hatalar parantez içinde verilmiştir. Regresyon katsayıları $\ln w = a + b \ln v$ denklemindeki b değerleridir. Burada w -ortalama reel ücret, v -verimlilik (reel katma değer/çalışan sayısı)

(*) Yüzde 95 güven ile sıfırdan farklı olan katsayılar

KAYNAKLAR :

- Adelman, I - S. Robinson, *Income Distribution Policy in Developing Countries, A Case Study of Korea*. Oxford University Press, 1978.
- Aksoy, A. (1980), «Wages, Relative Shares and Unionization in Turkish Manufacturing», *Özbudun-Ulusan* (1980) içinde.
- Atkinson, A.B. (1975) *The Economics of Inequality*. Oxford University Press.
- Beyarslan, A. (1982) *Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Ücretlerin Seyri*. Türk-İş Yayınları No. 152.
- Boratav, K. (1969), «1950-1965 Döneminde Tarım Dışındaki Emekçi Gruplar Açısından Gelir Dağılımındaki Değişiklikler» *Siyasal Bilgiler Dergisi*. Ayrıca Boratav (1983) içinde yer almaktadır.
- Boratav, K. (1969a), 100 Soruda Gelir Dağılımı. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, K. (1983) *İktisat Politikaları ve Bölüşüm Sorunları*. Belge Yayınları No. 22.
- Bronfenbrenner, M. (1971) *Income Distribution Theory*. Aidine Publishing.
- Bulutay, T. (1967) *Ekonometrik Bir Deneme*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bulutay, T. — H. Ersel (1967), «The Distribution of Income in Certain Cities» *Milletlerarası Münasebetler Türk Yılığ*.
- Bulutay, T. — H. Ersel (1969), *Türkiye Milli Gelirinin İller, İmalat Sanayi Gelirinin Ücretler ve Kâr Arasında Bölünüşü Üzerine Bir Deneme*, *Siyasal Bilgiler Dergisi*. Aralık.
- Bulutay, T., S. Timur, H. Ersel (1971) *Türkiye'de Gelir Dağılımı, 1968*. Sevinç Matbaası, Ankara.
- Chenery, H., M.S. Ahluwalia, C.L. Bell, J.H. Duloy, R. Jolly (1974) *Redistribution With Growth*. Oxford University Press.
- Çavuşoğlu, T. — Y. Hamurdan, *Gelir Dağılımı Araştırması, 1963*. Devlet Planlama Teşkilatı, 1966.
- Derviş, K. — S. Robinson (1980), «The Structure of Income Inequality in Turkey, 1950-1973» *Özbudun-Ulusan* (1980) içinde.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1973) *Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı*. Yayın No. 683.
- DİE (1976) *Sanayi ve İşyerleri Sayımı İmalat Sanayii 1970, I. Büyük İmalat Sanayii*. Yayın No. 782.
- DİE, (1979) *Kırsal Kesim Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcamaları 1973-1974*, Yayın No. 881.
- DİE (1981) *Türkiye İstatistik Yılığ*, 1981. Yayın No. 960.
- DİE (1977) *Türkiye Milli Geliri 1962-1977*. Ankara 1978, Ocak.
- DİE (1982) *Ücret İstatistikleri Anketi Aralık Sonuçları 1979-1980*. Yayın No. 1014.
- DİE (1982a) *Dönemler İtibariyle İmalat Sanayii 1980 (IV) — 1981 (IV)*. Yayın No. 993.
- DİE (1982b) *Kentsel Yerler Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anket Sonuçları 1978-1979*. Yayın No: 999.
- DİE (1983) *Türkiye İstatistik Yılığ* 1983. Yayın No: 1040.
- DİE (1983a) *Türkiye Ekonomisinde İç Ticaret Hadleri 1973-1982*. Yayın No: 1035.
- DİE (1984) *Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri (Geçici Sonuçlar) 1982*. Yayın No: 1068.
- DİE (1984a) *1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İkinci Aşama Sonuçları II. Küçük İmalat Sanayi*. Yayın No: 1081.

- DİE (1984b) 1980 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İkinci Aşama Sonuçları III. Ticaret. Yayın No: 1097.
- DİE (1984c) Genel Nüfus Sayımı 12.10.1980. Sosyal ve Ekonomik Nitelikler. Yayın No: 1072.
- DİE (1985) Aylık Ekonomik Göstergeler. Nisan 1985.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1976) Gelir Dağılımı 1973. Yayın No: 1495.
- DPT (1975) 1975 Yılı Programı.
- DPT (1980) 1980 Yılı Programı.
- DPT (1983) 1983 Yılı Programı.
- Ecevit, I. — E. Özötün (1975) Türkiye'de Gelir ve İstihdam Dağılımındaki Yapısal Değişim ve Kuznets Hipotezi. Yayın No: 735.
- Frank, C.R. — R.C. Webb (ed.) Income Distribution and Growth in the Less — Developed Countries. Brookings Institution, 1977.
- Kalecki, M. (1954) Theory of Economic Dynamics, Unwin University Books.
- Korum, U. (1969) Ekonometrik Modeller ve Türk Ekonomisi İçin Bir Deneme. Sevinç Matbaası.
- Krzyzaniak, M. — S. Özmucur (1973) «The Distribution of Income and the Short - Run Burden of Taxes in Turkey, 1968» Finanzarchiv Ban. 32. Heft 1. (Çevirisi: İstatistik, Eylül-Aralık 1974).
- Krzyzaniak, M. — S. Özmucur (1976) «The Short - Run Burden of Taxes on the Turkish Agriculture in the Sixties» Public Finance (çevirisi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 28. Seri).
- Maliye Bakanlığı (1970) Yıllık Ekonomik Rapor, 1970.
- Maliye Bakanlığı (1970) Yıllık Ekonomik Rapor, 1973.
- Maliye Bakanlığı (1970) Yıllık Ekonomik Rapor, 1978.
- Maliye Bakanlığı (1970) Yıllık Ekonomik Rapor, 1982.
- Orhon, A.Y. (1973) «Türkiye'de Bölgesel Farklılıklar ve Bazı Hipotezler» Boğaziçi Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler, Cilt I.
- Özbudun, E. — A. Ulusan (ed.) The Political Economy of Income Distribution in Turkey. Holmes and Meier Publishers.
- Özmucur, S. (1976) Türkiye Ekonomisi İçin Bir Makro Model, 1950-1974. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Özmucur, S. (1980) Türkiye'nin Ekonometrik Modeli, 1950-1974. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özmucur, S. (1978), «Sektörel İşgücü Tahminleri: Sorunlar ve Öneriler» Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Dergisi, Cilt 6.
- Özmucur, S. (1979) «Regional Distribution of Incomes With Special Reference to Istanbul» Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi Dergisi, Cilt 7.
- Özötün, E. (1979) Türkiye'nin Gelir ve İstihdam Dağılımındaki Yapısal Değişim II. DİE Yayın No: 870.
- Özötün, E. — Ş. Uyar (1979) Türkiye'de Dış Alım Akım Tablosu 1973. DİE Matbaası, Yayın No: 884.
- Sarç, Ö.C. (1967) Devlet Planlama Teşkilatı Gelir Dağılımı Araştırması İktisadi Araştırmalar Tesisi, No: 16.
- Sarç, Ö.C. (1970) Gelir Dağılımı Dışarda ve Türkiye'de. Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, Çeltüt Matbaacılık.
- Sen, A.K. (1973) On Economic Inequality. Clarendon Press, Oxford.
- Sosyal Sigortalar Kurumu (1963) İstatistik Yıllığı 1963. Yayın No: 89.

- SSK (1968) İstatistik Yıllığı, 1968. Yayın No: 164.
SSK (1973) İstatistik Yıllığı, 1973.
SSK (1976) İstatistik Yıllığı, 1976. Yayın No: 283.
SSK (1980) İstatistik Yıllığı, 1980. Yayın No: 351.
SSK (1982) İstatistik Yıllığı, 1982. Yayın No: 379.
SSK (1983) İstatistik Yıllığı, 1983. Yayın No: 402.
SSK (1984) İstatistik Yıllığı, 1984. Yayın No: 419.
Tekeli, İ.S. İlkin, A. Aksoy, Y. Kepenek (1982) Türkiye'de Sanayi Kesiminde Yoğunlaşma. Ekonomist Yayınevi.
Tekeli, İ., Ç. Keyder, E. Türkcan, G. Yalman, N. Ekzen, O. Türel, K. Boratav (1984) Türkiye'de ve Dünyada Yaşanan Ekonomik Bunalım. Yurt Yayınları, No. 10.
Tinbergen, J. (1975) Income Distribution. North-Holland, Amsterdam.
Törüner, M. (1985) «Ücretler ve Maaşlar, 1980-1984», Kuruç B. v.d. Bırakınız Yapınlar, Bırakınız Geçsinler içinde. Bilgi Yayınevi.
T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu (1983) Kamu İktisadi Teşebbüsleri 1983 Yılı Genel Raporu.
TCBYDK (1982) KİT 1982 Yılı Genel Raporu.
TCBYDK (1981) KİT 1981 Yılı Genel Raporu.
TCBYDK (1978) KİT 1978 Yılı Genel Raporu.
TCBYDK (1977) KİT 1977 Yılı Genel Raporu.
TCBYDK (1974) KİT 1974 Yılı Genel Raporu.
TCBYDK (1971) KİT 1971 Yılı Genel Raporu.
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (1983). Yıllık Rapor 1983. Ankara, 1984.
TCMB (1984) Yıllık Rapor 1984. Ankara, 1985.
Varher, O. Türkiye'de Kazanç Eşitsizliklerinin Nedenleri. Gazi Üniversitesi, Yayın No: 13. TÜBİTAK Fotoğraf Klşe Laboratuvarı ve Ofset Tesisleri, Ankara: 1982.